

**Размстаєв Сергій Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»**

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕХНОГЕННИХ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН

Незворотним наслідком роботи гірничодобувної та переробної промисловості, теплоенергетики та інших галузей народного господарства є утворення та накопичення величезних обсягів різноманітних (особливо твердих) відходів, які до того ж негативно впливають на екологічну ситуацію: з обороту вилучаються сотні тисяч гектарів сільськогосподарських та лісових угідь, забруднюються доквілля, природні води і повітря, що згубно діє на здоров'я людей. Тому поряд з відкриттям нових і використанням природних (геогенних) родовищ корисних копалин, необхідно звернути особливу увагу і на рукотворні (техногенні) утворення, які є джерелом вторинної мінеральної сировини. Неощадливе і великомасштабне використання природних ресурсів і високий рівень відходності в минулому призвели до накопичення тих відходів, які за сучасних умов перейшли в категорію ресурсно-цінних. Саме комплексне використання техногенних родовищ вирішує обидві сторони двоєдиної проблеми: скорочення дефіциту і зменшення вартості мінеральної сировини та оптимізацію і охорону доквілля.

Для розвитку цього напрямку діяльності потрібна досить чітка правова регламентація, яка нажаль, в нормативних актах, що регулюють відносини, які пов'язані з техногенними родовищами корисних копалин відсутня. Це можна зрозуміти, якщо спробувати відмежувати поняття «техногенні родовища корисних копалин» та «відходи», керуючись чинним законодавством.

За законодавством про надра до техногенних родовищ корисних копалин відносяться місця, де накопичилися відходи видобутку, збагачення та переробки мінеральної сировини, запаси яких оцінені і мають промислове значення. Такі родовища можуть виникнути також внаслідок втрат при зберіганні, транспортуванні та використанні продуктів переробки мінеральної сировини (ст. 5 КУпН). Усі родовища корисних копалин (у т. ч. й техногенні) з запасами, оціненими як промислові, становлять Державний фонд

родовищ, а всі попередньо оцінені родовища - резерв цього фонду. Таким чином, техногенні родовища корисних копалин отримали рівноцінний статус із природогенними. Їх кадастровий облік започатковано у 1994 р., тобто водночас із введенням у дію Кодексу України про надра.

Головною умовою віднесення родовищ корисних копалин до державного фонду корисних копалин є те, що їх запаси мають бути оцінені як промислові, тобто за кількістю, якістю та умовами залягання є придатними для промислового використання. С початку, на підставі Указу Президента від 19.05.95 N 384/95 «Про геологічне вивчення і порядок використання техногенних родовищ корисних копалин України», з метою комплексного і більш повного використання мінерально-сировинних ресурсів та поліпшення екологічного стану навколишнього природного середовища всі відходи видобування, збагачення та перероблення мінеральної сировини, які в установленому порядку геологічно вивчено, оцінено і визнано такими, що мають промислове значення було визнано техногенними родовищами корисних копалин. Але зараз оцінка відбувається на підставі Постанови КМУ № 865 від 22.12.1994 р. «Про затвердження Положення про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин». Їх облік здійснюється шляхом внесення до Державного кадастру родовищ та проявів корисних копалин України (згідно з Постановою КМУ від 31 січня 1995 р. N 75 «Про затвердження Порядку державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин»). Вони є частиною Державного фонду надр, отже є виключною власністю народу України і надаються тільки у користування.

Недоліком у правовому визначенні поняття „Техногенних родовищ корисних копалин” є те, що якщо проаналізувати положення вказаних правових норм, то можна виділити такий момент, що техногенні родовища корисних копалин – це місця де накопичились саме **відходи** мінеральної сировини" і вони "є частиною державного фонду надр». Оскільки надра є частиною природного середовища, то законодавстві про надра має місце невиправдане віднесення накопичення відходів гірничого виробництва (тобто цілком штучних утворень) до надр держави.

Вказані норми вступають у протиріччя і з нормами Закону України “Про відходи», прийнятим Верховною Радою України 5 березня 1998 року. Саме цей закон, а не Кодекс про надра України визначає основні принципи державної політики щодо відходів, правові, організаційні та економічні засади діяльності, пов’язаної із запобіганням (зменшенням) утворення відходів та їх негативним

впливом на навколишнє середовище, їх збиранням, перевезенням, зберіганням, обробленням, утилізацією, видаленням, знешкодженням та захороненням. У ст. 8 вказаного закону визначається, що відходи, це речовини, матеріали і предмети, що утворюються у процесі людської діяльності і вони є об'єктом права власності того, хто їх створює. Право власності на відходи може переходити від однієї особи до іншої. Тому, на сьогодні, облік відходів видобування, збагачення та перероблення мінеральної сировини ведеться не як техногенних родовищ корисних копалин, а як місць утворення промислових відходів, які є не виключною власністю народу України, а приватною, комунальною або державною власністю виробника відходів.

Але відходи не можуть у подальшому використовуватись за місцем утворення чи виявлення. Власник повинен позбутися відходів шляхом їх утилізації чи видалення. Техногенні же відходи видобувної, гірничо-металургійної, переробної промисловості, які містять цінні компоненти використовуються за місцем їх знаходження, тому що відходи здобичі природних ресурсів і залишки сировини, не використаної в процесі виготовлення основної продукції, не завжди повністю втрачають народногосподарську значущість і часто теж можуть бути використані як сировина для виробництва тієї або іншої продукції. Наявність корисних складових дає можливість деяку частку сировини використовувати для видобутку, а все що залишилося використовувати для будівництва (пісок, цемент, наповнювач та інше), в сільському господарстві (мінеральні добрива) та закладанні виробленого простору.

Обґрунтовано можна говорити, що техногенні відходи хоча і є об'єктом регулювання законодавства про надра, але, оскільки вони вилучені з природного середовища доцільно щодо них використовувати термін "техногенна сировина", а до придатних до промислового використання місць їх накопичення – термін "техногенні мінеральні утворення". Слід розглядати техногенні родовища корисних копалин як скупчення вторинної сировини у спеціально відведених для цього місцях та які з якихось причин не використовуються, а саме – техногенні родовища це є скупчення мінеральних речовин на поверхні землі або в гірничих виробках, створені в результаті їх відділення від масиву та складування у вигляді відходів гірничого, збагачувально-металургійного та інших виробництв та пригідного по кількості та якості для промислового використання, для вилучення металів та інших корисних компонентів, отримання палива і строй матеріалів.

Таким чином можна зробити висновок про те, що техногенні родовища корисних копалин є вторинною сировиною і не є об'єктом правового регулювання ні законодавства про надра, ні законодавства про відходи. Виходячи з міжнародного досвіду країн ЄС щодо переорієнтації політики поводження з відходами і необхідності у зв'язку з цим гармонізації відповідного законодавства, в Україні має бути започатковано формування нових концептуальних підходів та сучасної ідеології ресурсозбереження. Тому вбачається необхідність розроблення та прийняття спеціальних законодавчих актів, щодо регулювання вторинного ресурсокористування, зокрема використання техногенних родовищ корисних копалин як вторинної сировини.

***Соколова Алла Костянтинівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»***

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ КОДИФІКАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Законом України від 21 грудня 2010 р. “Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року” (далі – Закон) визначено, що антропогенне й технологічне навантаження на навколишнє природне середовище в державі в декілька разів перевищує відповідні показники в розвинених країнах світу.

Метою національної екологічної політики є стабілізація й поліпшення стану довкілля шляхом її інтеграції до соціально-екологічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування і збереження природних екологічних систем.

Слід визнати цілком слушним установаження на рівні Закону основних інструментів втілення в життя екологічної політики, до яких, зокрема, віднесено: (а) міжсекторальне партнерство й залучення заінтересованих сторін, (б) поліпшення дозвільної системи у сфері охорони навколишнього природного середовища,